

Г.В. Задорожний, д-р екон. наук, проф.

Л.О. Мельник, канд. екон. наук, доц.

В.О. Козуб, ст. викл.

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ МОДЕЛЕЙ КРАЇН ЄС

Визначено особливості інтегративної моделі розвитку ЄС, пов'язаної з активізацією процесів європейської інтеграції та зміною механізмів конвергенції. Систематизовано глобалізаційні та інтеграційні чинники трансформації національних економічних моделей країн ЄС. Обґрунтовано принципи європейської концепції розвитку підприємництва в умовах глобальної конкуренції.

Определены особенности интегративной модели развития ЕС, связанные с активизацией процессов европейской интеграции и изменением механизмов конвергенции. Систематизированы глобализационные и интеграционные факторы трансформации национальных экономических моделей стран ЕС. Обоснованы принципы европейской концепции развития предпринимательства в условиях глобальной конкуренции.

Features integration models of development EU connected with activation of processes of the European integration and change of mechanisms of convergence are defined. Globalisation and integration factors of transformation of national economic models of the EU countries are systematised. Principles of the European concept of development of business in the conditions of a global competition are proved.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На початку ХХІ ст. наростання процесів системної глобалізації поряд з посиленням регіональних тенденцій світогосподарського розвитку, прагнення транснаціональних корпорацій (ТНК) до експансії на світових ринках, стрімка інституціоналізація міжнародних економічних відносин призвели до значного зниження ефективності діючих механізмів економічного розвитку країн. Загострення глобальної конкуренції за природні, технологічні та людські ресурси, зростаюча взаємозалежність країн світу, зіткнення інтересів різних суб'єктів міжнародних економічних відносин певним чином дестабілізують стан національних економік і призводять до постійного пошуку нових та оновлення існуючих моделей економічного розвитку країн.

Національні економіки європейських країн в умовах глобальної конкуренції зазнають значних викликів, подолати які заходами еконо-

мічної політики на національному рівні стає неможливим. Відкритість економік у межах внутрішнього ринку ЄС, раптовість та глибина локальних ризиків, спричинених глобалізацією, призводять до поширення негативних наслідків на всі європейські економіки та послаблення їх міжнародної конкурентоспроможності. Тому перед європейськими країнами постає необхідність вироблення сучасних механізмів взаємодії з іншими гравцями глобального середовища та пошуку механізмів щодо забезпечення світового лідерства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У провідних європейських фахових виданнях дискутують стосовно впливу глобалізації та напрямів трансформації європейської економічної політики у відповідь на такі впливи. Так, у наукових працях А. Алезіна та Ф. Джаваці, М. Прасад, Дж. Еспрінг-Андерсен, Х. Сін, Б. Дансака, В. Хлусека, Р. Ньюнема, Ф. Гордона, В.І. Чужикова, А.М. Поручника, О. Білорус, В.Г. Воронкової, Н. Хрустальова, В. Соколова [1-4] досліджуються закономірності європейської інтеграції, механізми конвергенції рівнів розвитку європейських країн та напрями й можливості реалізації національних інтересів європейських країн в умовах посилення глобалізації та ролі європейських інституцій.

Метою та завданням статті є дослідження особливостей інтегративних моделей розвитку країн ЄС, пов'язаних зі зміною механізмів конвергенції, та систематизація чинників і принципів трансформації національних економічних моделей європейських країн в умовах глобальної конкуренції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історично європейська цивілізація складалась з великої кількості народів. Становлення економічної системи призвело до розвитку європейських країн та активізації їх глобальної експансії. При цьому як найбільш ефективний спосіб забезпечення національної самодостатності європейських економік було обрано шлях європейської регіональної інтеграції, яку можна розглядати як механізм реалізації конкурентних переваг європейських країн.

У межах європейського інтеграційного поля сформувались та ефективно функціонують національні моделі економічного розвитку конвергентного типу. Варіативність національних економічних моделей європейських країн характеризується різним рівнем розвитку їх ключових компонентів, що дає можливість розподілити країни наступним чином (табл.) [1].

Розчинення внутрішніх економічних кордонів та близькість відстаней зумовили саме в Європі можливість активного розвитку осередків регіонального зростання. Дії європейських урядовців були спря-

мовані на реалізацію моделі розвитку Європи за допомогою механізмів конвергенції. Внутрішня економічна динаміка європейської регіональної єдності дозволяє визначати ЄС як інтеграційне поле, пов'язане із дією центроспрямованих та центробіжних векторів руху, на відміну від лінійної інтеграції на американському континенті або спіралевидної – в Азіатсько-тихоокеанському регіоні.

Таблиця – Моделі економічного розвитку європейських країн

Модель	Країна
Континентальна	Німеччина, Австрія
Дірижистська	Франція
Інноваційна	Фінляндія, Ірландія
Кластерна	Італія, Іспанія
Скандинавська	Швеція, Норвегія
Модель «Золотих аутсайдерів»	Португалія, Греція
Англосаксонська	Великобританія, Ісландія, Данія
Модель інтернаціоналізації малих європейських країн	Люксембург, Бельгія, Нідерланди, Швейцарія, Кіпр, Мальта
Модель прогресивних трансформацій	Польща, Угорщина, Чехія, Словенія
Модель помірних трансформацій	Румунія, Болгарія, Словаччина
Прибалтійська	Латвія, Литва, Естонія

На сучасному етапі становлення європейської регіональної єдності характеризується наступними особливостями:

- формуються чіткі контури загального економічного кордону, значення внутрішніх економічних кордонів мінімізується;
- превалюють зв'язки між центром та периферією, зв'язки між країнами периферії носять нестійкий та незначний характер;
- у процесах взаємодії між центром та периферією існує циклічність зміни векторів руху: центроспрямовані вектори змінюються центробіжними, та навпаки;
- вектори взаємодії третіх економічних систем з країнами регіону спрямовані на протидію векторам внутрішньої взаємодії (так, треті країни засновують виробничі філії переважно у країнах периферії, тоді як закупівля готової продукції здійснюється переважно в країнах економічного центру);
- розширення економічного кордону та економічної потужності угруповання призводить до розширення економічного співробітництва, насамперед, з найбільш потужними країнами;
- конвергенція рівнів розвитку здійснюється за рахунок національного перерозподілу спільної бази фінансових ресурсів.

Розвиток євроінтеграції на початку XXI ст. має в своїй основі центроспрямовані чинники. Зрілість економічної системи в просторовому аспекті визначається вирівнюванням сили тяжіння за напрямками «центр–периферія» та «периферія–периферія». Значне переважання на сучасному етапі центроспрямованих чинників у порівнянні з центробіжними свідчить про те, що розвиток євроінтеграції за обраними критеріями перебуває на своїй висхідній стадії. Циклічність євроінтеграційного процесу на початку XXI ст. стимулюється завдяки розширенню периферії, що зумовлює посилення центробіжних векторів та дозволяє продовжити час їх дії.

Традиції європейських країн щодо високого рівня перерозподілу національного доходу дозволили ЄС активно використовувати механізми перерозподілу на наднаціональному рівні. Реалізація політики згуртування у другій половині XX ст. дала змогу зменшити абсолютні значення соціально-економічних розривів між країнами та досягти певного рівня конвергенції. Проте перейти до самопідтримувальної конвергенції за допомогою лише механізмів європейських фондів країни ЄС не змогли. Саме тому на порядок денний були поставлені питання пошуку нових механізмів конкурентоспроможного розвитку Європи. У 2000 р. такі механізми були запропоновані та затверджені Лісабонською стратегією, яка враховує найновіші досягнення економічної науки та базується на глобальному економічному мисленні. Нового змісту в цьому сенсі набувають процеси лібералізації, активізації приватної ініціативи, розвитку конкурентного середовища, державно-приватного партнерства тощо.

Особливістю функціонування моделей національного економічного розвитку європейських країн на початку XXI ст. виступає їх трансформація, зумовлена, насамперед, інтеграційними та глобалізаційними чинниками. Досягнення певного рівня значень кількісних та якісних макроекономічних показників країн ЄС, доволі ефективного функціонування наднаціональних інститутів та механізмів уніфікації розвитку призвело до низки зрушень на мікро-, мезо- та макrorівні, що й стало передумовою формування новітньої інтегративної моделі економічного розвитку країн Європи.

З метою зміцнення самодостатності європейські національні економіки в умовах зовнішньоекономічної експансії США мають сконцентрувати зусилля на використанні наявного світового інвестиційного потенціалу.

Перерозподіл прямих іноземних інвестицій у світі зумовлений виливом чинників переважно глобалізаційного характеру, а саме: надлишок фіктивного незабезпеченого фінансового капіталу, глобальна

інформаційна асиметрія, планетарні наслідки макроекономічних дисбалансів певних країн. У свою чергу перерозподіл європейських інвестицій зумовлений інтегративними чинниками, результатом дії яких є відносний вигравш у конкуренції за ринки країн Центральної та Східної Європи. У післякризовий період країни ЄС можуть стати привабливішими для інвестицій з країн Південної півкулі. Саме тому європейським країнам доцільно розробити заходи сприяння таким інвестиціям, спираючись на регіони більш компактного проживання мігрантів з відповідних груп країн.

Ключові принципи європейської концепції розвитку підприємництва	Створення середовища, в якому підприємці та родинний бізнес може процвітати та бути прибутковим
	Гарантії надання другого шансу для підприємців, які збанкрутували
	Розроблення економічної політики з пріоритетом розвитку малого бізнесу
	Забезпечення адміністративної чутливості до потреб міжнародних спільних підприємств (МСП)
	Адаптація публічної політики до потреб МСП, зокрема сприяння участі МСП у тендерах на державні закупівлі, надання доступу до державної допомоги тощо
	Покращення доступу МСП до фінансових ресурсів та створення середовища, сприятливого для здійснення поступових платежів
	Збільшення можливостей МСП щодо отримання переваг від Спільного ринку
	Сприяння покращенню компетенцій малих підприємців та інновацій
	Сприяння перетворенню викликів МСП у сфері навколишнього середовища на переваги
	Сприяння отриманню МСП вигід від розширення ринків

Рисунок – Основні засади формування європейської концепції розвитку підприємництва

Важливим інтегративним чинником, що впливає на інституційний механізм виробничої конвергенції країн ЄС, є уніфікація ключових складових ринкового середовища. Так, конвергенцію корпоративних систем ЄС на початку ХХІ ст. розпочали з малого бізнесу шляхом створення нової загальноєвропейської організаційно-правової форми «Європейська приватна компанія» («SPE» лат. мовою). Засновниками SPE виступають як фізичні, так і юридичні особи, а існуючі підприєм-

ства будь-якої організаційно-правової форми реорганізовані в нову форму – SPE. Реєстрація SPE можлива у будь-якій європейській країні незалежно від фактичного місця її розташування. У своїй операційній діяльності в межах ЄС компанія керується законодавством країни реєстрації, що позбавляє її необхідності створювати філії відповідно до національного законодавства кожної з країн, де здійснюється діяльність компанії. Статутний фонд компанії повинен перевищувати лише один євро, що є новаторським підходом для європейського регіону, де традиційно майнові вимоги до засновників були досить високими. Використання SPE, на думку європейських урядовців, дозволяє значно зменшити трансакційні витрати європейських компаній та поживати торгівлю. Завдяки діяльності таких компаній європейські торгові марки стають більш відомими, уніфікація процедур управління підприємствами дозволяє мінімізувати витрати щодо контролю за їх діяльністю.

З метою сприяння малому бізнесу у 2008 р. Європейською комісією було прийнято Акт малого бізнесу [5], який визначає десять ключових принципів, які мають стати основою як національних, так і спільної європейської концепції розвитку підприємництва (рис.). Реалізація цих принципів має для Європи вирішальне значення, насамперед, з точки зору компонентів соціалізації, екологізації, безпеки, фінансової сталості розвитку в контексті необхідності збільшення підприємницького прибутку для компенсації зростаючого обсягу витрат, пов'язаних зі старінням нації.

Протягом наступних десяти років 6 млн малих підприємців будуть змушені зупинити бізнес через досягнення непрацездатного віку. Уряд планує запровадити стимули до відновлення підприємницької активності після невдалого бізнес-досвіду, зокрема банкрутства (15% підприємств ліквідовуються шляхом банкрутства, а процедура може тривати від 4 місяців до 9 років). Значний потенціал активізації діяльності МСП полягає у сфері зовнішньоекономічної діяльності, адже сьогодні лише 8% МСП здійснюють експортні поставки та 12% імпортують комплектуючі [1]. Такі заходи значно б сприяли активізації малого та середнього бізнесу та могли б стати поштовхом до конвергенції виробничого типу.

Висновки. Таким чином, двигуном процесів європейської інтеграції виступає прагнення національних європейських економік до посилення власної економічної самодостатності. Інтеграційна детермінованість обрання національних моделей економічного розвитку виступає чинником позитивного сприйняття суспільством розподільчого типу конвергенції європейських країн. Беручи до уваги варіативність моделей розвитку європейських країн, ключовими напрямками конвер-

генції нині виступають лібералізація ринкових відносин, конвергенція корпоративних систем, підвищення рівнів інтелектуалізації та інформатизації суспільного розвитку. Координаційний механізм розподілу європейських публічних фінансових ресурсів спрямовано на вирівнювання найбільш значних розривів у рівнях соціально-економічного розвитку країн за допомогою перерозподілу ресурсів на користь бідніших країн. Індивідуалізація підприємництва може стати конкурентною перевагою в умовах індивідуалізації споживчих потреб у сфері виробництва товарів і надання послуг та сприятиме поступовій лібералізації європейських економік. Запровадження нової організаційно-правової форми підприємництва в Європі слід розглядати як початок переходу до нового самопідтримувального типу конвергенції, яка виникає в сфері виробництва. Надання можливості вибору між національною та європейською корпоративною формою може значно стимулювати процеси посилення периферійних зв'язків та вихід на міжнародний ринок підприємств з країн – нових членів ЄС.

Можливість заснування в країнах ЄС європейських приватних компаній громадянами інших країн відкриває доступ до європейського ринку вітчизняних виробників. Активізація малого та середнього підприємництва в європейських країнах дозволить значно покращити фінансову сталість європейської моделі розвитку та нівелювати наслідки негативної демографічної динаміки.

Список літератури

1. Трофимова, В. В. Економічна самодостатність країн в епоху глобальної інтеграції [Текст] : монографія / В. В. Трофимова. – Сімферополь : ВіТ-роПринт, 2010. – 450 с.
2. Спільний європейський економічний простір: гармонізація, мета регіональних суперечностей [Текст] : монографія / Д. Г. Лук'яненко [та ін.] ; під заг. ред. Д. Г. Лук'яненко, В. І. Чужикова. – К. : Інститут сучасного підручника, 2007. – 544 с.
3. Національні та наднаціональні механізми розвитку людського ресурсу країн ЄС [Текст] / А. Поручник // Спільний європейський економічний простір: гармонізація мегарегіональних суперечностей : монографія / А. Поручник [та ін.] ; за заг. ред. Д. Г. Лук'яненка, В. І. Чужикова. – К. : КНЕУ, 2007. – С. 439–456.
4. Калітчак, Р. Регіоналізм у європейських інтеграційних процесах [Текст] / Р. Калітчак. – К. : Знання, 2007. – 303 с.
5. «Think small first». A «Small Business Act» for Europe. [Електронний ресурс]. – Com (2008) 394. – Brussels, 2008. – Режим доступу : <www.ec.europa.eu>.

Отримано 30.10.2011. ХДУХТ, Харків.

© Г.В. Задорожний, Л.О. Мельнік, В.О. Козуб, 2011.